

BIENÁLE SÚČASNÉHO ŽIDOVSKÉHO UMENIA JIDIŠ VESMÍR

Vystavujú: Yevgeniy Fiks (USA), Zuzanna Hertzberg (PL), Sala-Manca – Lea Mauas & Diego Rotman (AR/IL)

Kurátorka: Tamara Moyzes (SK/CZ)

Spolukurátor: Shlomi Yaffe (IL/CZ)

Trvanie: 12.6. – 16.6.2025

Miesto konania: Synagóga Trenčín

Bienále súčasného židovského umenia s podtitulom *Jidiš vesmír*, ktoré bude prvýkrát uvedené v roku 2025 v rámci Festivalu židovskej kultúry Ha Nahar (8. – 22. jún), predstavuje medzinárodnú platformu pre umelecký výskum židovského dedičstva, pamäte, rezistencie a emancipačných vízií budúcnosti. Bienále tematizuje utópiu a odpor ako nástroje, prostredníctvom ktorých môžu súčasní židovskí umelci a umelkyne prehodnocovať marginalizované príbehy, prepájať ich s osobnou a kolektívnou pamäťou a otvárať ich spoločenskému dialógu.

Projekt vzniká v postšoa a postkoloniálnom kontexte, no zároveň v období globálnych spoločenských napätí, keď sa v mnohých krajinách sveta posilňujú pravicové autoritárske tendencie, rastie spoločenská polarizácia, umenie a kultúra čelia tlakom „kultúry rušenia“, autocenzúry a ideologických bojkotov. V tomto vyhrozenom a rozdelenom verejnom priestore sa opätovne vynára aj nový antisemitizmus – často sofistikovane maskovaný za politický postoj, no v skutočnosti pokračujúci v dlhodobých dejinných trendoch vylúčenia a stigmatizácie. Práve v takomto čase sa Bienále usiluje vytvoriť priestor pre kritickú, angažovanú a zodpovednú umeleckú reflexiu, ktorá sa nebojí citlivých tém a komplexných identít.

Je dôležité podotknúť, že participujúci umelci a umelkyne – Yevgeniy Fiks, Zuzanna Hertzberg a kolektív Sala-Manca (Lea Mauas a Diego Rotman) – sú židovského pôvodu a vo svojej tvorbe systematicky pracujú s vlastnou históriou a kultúrnou pamäťou, ktorú vkladajú do súčasného politického a estetického kontextu.

Bienále zdôrazňuje autobiografické a komunitné aspekty umeleckej tvorby, pričom kľúčovou témou je otázka, ako dnes rozprávať a vizualizovať príbehy židovskej minulosti, najmä v stredovýchodnej Európe, mimo nostalgických a muzealizujúcich rámcov. Projekt zároveň ukazuje, že židovské kultúrne dedičstvo nie je homogénne ani uzavreté, ale otvorené reinterpretáciám, translokáciám a kritickému prepisovaniu. Diela pozvaných autorov a autoriek nevznikajú ako vonkajší komentár k histórii Trenčína, ale ako výsledok výskumného pobytu, počas ktorého umelci spolupracovali s pamätníkmi, historikmi a členmi miestnej židovskej obce. Kolektívne generovanie poznania sa stáva základným nástrojom umeleckej praxe – v podobe zdieľania skúseností, pamäťových stratégií a interdisciplinárnej spolupráce.

Podtitul *Jidiš vesmír*, ktorý odkazuje na koncepciu Yevgeniho Fiksa, reflektuje ideu kozmu ako symbolického priestoru, kde sa môže formovať sekulárna, pluralitná a diasporická židovská identita. Fiks vo svojom projekte skúma kozmos ako domovinu pre Židov, pričom jazyk jidiš interpretuje ako médium imaginácie, rezistencie a technologického pokroku. Zuzanna Hertzberg rekonštruuje príbehy židovsko-ukrajinských anarchistiek, ktorých životy sa nachádzali mimo oficiálnych dejín, a transformuje ich do súčasného performatívneho priestoru ako príklady intersekcionalného a protiautoritárskeho odporu. Sala-Manca Group tematizuje konflikt medzi diasporickým jidiš kultúrnym dedičstvom a hegemonickým sionistickým naratívom, pričom ich diela balansujú medzi textom, obrazom, telom a zvukom a narušajú binárne kategórie národnej, jazykovej či kultúrnej identity.

Bienále súčasného židovského umenia – Jidiš vesmír tak ponúka nielen kurátorský výber umeleckých diel, ale aj koncepčný rámec pre dlhodobé prehodnocovanie kultúrnej pamäti, ktorý reaguje na výzvy súčasnosti. Otvára priestor pre umenie, ktoré nestavia na reprezentácii minulosti ako uzavretej kapitoly, ale ju chápe ako živý, fragmentárny a zdieľaný proces – s potenciálom

politickej imaginácie, sociálnej obnovy a rezistencie. V čase, keď sa pamäť zneužíva a pluralita ohrozuje, sa trenčianske bienále stáva laboratóriom tvorivej rekontextualizácie židovského dedičstva, ktoré smeruje nielen k minulosti, ale najmä k budúcnosti zdieľaného spoluzitia.

Kurátorský text: Tamara Moyzes